

GRUNDBOG

adjektiv
adverbium
appellativ
infinitiv
interrogativ
comparativ
congruens
sættning
subjektum
adjectivalis
adjectivumperfectum
positiv

GYLDENDALS

Kursus i dansk grammatik

ERIK HVID OG FLEMMING OLSEN

G Y L D E N D A L

Erik Hvid og Flemming Olsen

GYLDENDALS

Kursus i dansk grammatik

Grundbog

Gyldendal

Gyldendals kursus i dansk grammatik

Grundbog

Af Erik Hvid og Flemming Olsen

1. udgave, 2. oplag 2004

© 2002 Gyldendalske Boghandel,
Nordisk Forlag A/S, København
Kopiering fra denne bog må kun finde sted
på institutioner, der har indgået aftale med
Copy-Dan, og kun inden for de i aftalen
nævnte rammer

Forlægsredaktion: Mikael Pedersen

Grafisk tilrettelæggelse og ornslag:

Karen Christensen Design

Bogen er sat med Caecilia
og trykt hos Narayana Press

ISBN 87-02-00580-8

www.gyldendal-uddannelse.dk

Gyldendals kursus i dansk grammatik består af

Grundbog ISBN 87-02-00580-8

Øvebog 1 ISBN 87-02-00581-6

Øvebog 2 ISBN 87-02-00582-4

Indhold

- 5 **Forord**
- 6 **Ordklasserne**
- 6 Substantiver
- 8 Verber
- 10 Adjektiver
- 12 Adverbier
- 13 Pronominer
- 15 Præpositioner
- 16 Repetition

- 17 **Mere om verber**
- 17 Transitiver og intransitive verber
- 18 Refleksive verber
- 19 Modalverber
- 20 Participier
- 22 Passiv
- 24 Tempussystemet

- 32 **Sætningens led**
- 32 Verbal
- 33 Subjekt
- 33 Foreløbigt subjekt
- 34 Direkte objekt
- 35 Indirekte objekt
- 36 Subjektsprædikat
- 36 Objektsprædikat
- 37 Adverbial
- 37 Apposition
- 39 Sætningsanalyse
- 39 Repetition

- 40 **Sætningstyper**
- 40 Sætningen
- 40 Ledsætninger
- 46 Hovedsætninger
- 47 Helsætninger
- 48 Over-, under- og sideordning
- 51 Repetition

- 52 **Noget om ordstilling**

- 54 **Noget om tegnsætning**
- 54 Først
- 56 Punktum
- 57 Det nye komma
- 58 Det traditionelle komma

- 60 **Grammatiske udtryk**

- 63 **Register**

Forord

Kursus i dansk grammatik er et grundlæggende kursus i grammatik til selvstudium eller til brug som led i et undervisningsforløb.

I bogen arbejdes med grammatik og syntaks i et omfang som vores pædagogiske erfaring har vist os er relevant for at indlære et basalt sprogligt begrebsapparat. Stofvalget er selektivt, idet vi har fravalgt en del stof som ikke volder danske elever vanskeligheder, fx nogle ordbøjninger. Udgangspunktet er ordklasserne og deres funktion samt sætningens led og sætnings typerne. Opgaveteksterne er søgt holdt i et dagligdags sprog.

Materialet i bøgerne rummer ikke bare en grammatisk fremstilling, men søger også at fremme brugerens sprogiagttagelse og sprogforståelse. Afsnittene bygger i nogen grad på hinanden, men kan uden vanskelighed læses som moduler hvis man i en periode vælger at arbejde med et bestemt emne.

Der er brugt latinske betegnelser for alle sproglige begreber. De anbefales af Dansk Sprognævn, og de bruges i nye grammatiske fremstillinger og internationalt. Begreberne er forklaret hvor de mødes første gang, og de står bag i bogen i en alfabetisk liste med forklaringer og eksempler. Øverst på hver side er alle relevante begreber i det pågældende afsnit anført med de tilsvarende danske betegnelser til hurtig reference.

Til grundbogen hører to øvebøger med opgaver til hvert afsnit. Opgaverne er fortløbende nummereret og følger fremstillingen i grundbogen.

Målgruppen er gymnasier, handelsskoler, sprogskoler, højskoler, VUC og seminarier.

Erik Hvid og Flemming Olsen

adjektiv tillægsord
adverbium biord
appellativ fællesnavn
infinitiv navnemåde

interrogativ spørgende
komparativ 2. grad
kongruens overensstemmelse
ledsætning bisætning

perfektum førnutid
pluralis flertal
pluskvamperfektum førdatid
positiv 1. grad

Ordklasserne

SUBSTANTIVER

Substantiver er ord som *Jens*, *mekaniker*, *vase*, *badminton*, *hjælpsomhed*, *regnevær*, *opklaring*, *liv* og *natur*.

Substantiver inddeles i **appellativer** og **proprier**.

▷ OPGAVE 1

Proprier

Proprier, på dansk **egennavne**, er betegnelser for en eller flere bestemte personer, steder eller ting. De skrives med stort begyndelsesbogstav:

En af Frank Sinatras berømte sange hedder New York.

Hvad tror du Lise helst vil køre i, en Mercedes eller en Porsche?

Appellativer

Appellativer, på dansk **fællesnavne**, er substantiver der ikke er proprier:

Den kendte popkunstner har lige udgivet et album med mange nye sange.

Lægen kører stadig rundt i sin gamle bil.

Du kommer for meget sukker i din te.

Problemet er at tiden går så hurtigt.

▷ OPGAVE 2

A. Nogle appellativer er betegnelser for noget **abstrakt**. De angiver en ide eller et begreb som man ikke kan „tage og føle på“:

Kommunismen forsøgte at udrydde kapitalismen.

Indbyggernes fattigdom kunne ses i deres ansigter.

possessiv eje-
pronomen stedord
proprium egennavn
prædikatív omsagnssted

præposition forholdsord
præsens nutid
præteritum datid
relatív henførende

singularis ental
substantív navneord
superlatív 3. grad
verbum udsagnsord

Hvad mon der kommer efter *døden*?
Virkeligheden viste sig at være et *mareridt*.

Abstrakte appellativer kan også angive egenskaber.

Nogle af de gamle græske filosoffer mente at mennesket bør stræbe efter godhed, skønhed og sandhed.
Jeg må beundre Karls tålmodighed.

B. Nogle appellativer er betegnelser for noget **konkret**. De angiver noget der faktisk eksisterer, eller noget man kan „tage og føle på“:

De mødtes på en burgerbar.
Indbyggerne i den del af byen følte sig dårligt behandlet.
Jeg tror ikke at man kan sy kjoler af det stof.
Du skal bruge noget bedre papir i din printer.
Kaniner elsker gulerødder.

▷ OPGAVE 3

Form

A. De fleste substantiver har mulighed for at stå i **ubestemt** og **bestemt form**.

Den **ubestemte form** har en almen, ubestemt betydning. *Et hus* kan være et hvilket som helst hus, *en bog* en hvilken som helst bog. *Huse* bruges om ikke nærmere bestemte huse.

I ubestemt form har et substantiv ofte **en** eller **et** foran sig:

Det er et forslag jeg synes vi skal overveje.
Jeg har fået en ide.

Proprier kan have en eller et foran sig, dvs. optræde som appellativer:

Jeg er sikker på at han bliver en ny Michael Jackson.

I **bestemt form** har substantivet en bestemt betydning. *Huset* er et bestemt, udpeget hus, *husene* er flere bestemte, udpegede huse.

adjektiv tillægsord
adverbium bjord
appellativ fællesnavn
infinitiv navnemåde

interrogativ spørgende
komparativ 2. grad
kongruens overensstemmelse
ledsætning bisætning

perfektum førnutid
pluralis flertal
pluskvamperfektum førdatid
positiv 1. grad

I bestemt form singularis ender substantiverne på **-en** eller **-et**:

ubestemt	bestemt
<i>Der hang et spejl på væggen.</i>	<i>Spejlet er faldet ned fra væggen.</i>
<i>De havde kun et ur.</i>	<i>Uret har slået ti.</i>
<i>De har kun en stol.</i>	<i>Stolen var optaget.</i>

Substantiver der i bestemt form tilføjer **-(e)n** og har **en** foran sig, kaldes **fælleskønssubstantiver**.

Substantiver der i bestemt form tilføjer **-(e)t** og har **et** foran sig, kaldes **intetkønssubstantiver**.

▷ OPGAVER 4

B. Substantiver bøjes i tal: **singularis**, ental, og **pluralis**, flertal.

pluralis ubestemt	pluralis bestemt
<i>Der hang to spejle på væggen.</i>	<i>Alle spejlene på væggen var faldet ned.</i>
<i>De havde to ure.</i>	<i>Urene har slået ti.</i>
<i>Der var to stuer i huset.</i>	<i>Stuerne havde hvide vægge.</i>
<i>Malene ønskede sig nye, røde sko.</i>	<i>Skoene var desværre for store.</i>
<i>Manden havde tre børn.</i>	<i>Der var to års forskel på børnene.</i>

▷ OPGAVER 5

VERBER

Verber er ord som *gå, løbe, sove, spise* og *arbejde*.

A. Et verbum kan betegne

en handling:	<i>Mads laver mad til hele familien hver dag.</i> <i>Solen har gemt sig bag en sky.</i>
en tilstand:	<i>Alle børnene sad musestille.</i> <i>Varde ligger i Jylland.</i>

possessiv eje-
pronomen stedord
proprium egennavn
prædikatv omsagnsled

præposition forholdsord
præsens nutid
præteritum datid
relativ henførende

singularis ental
substantiv navneord
superlativ 3 grad
verbum udsagnsord

en erfaring: *Tine **forstod** at hun havde båret sig dumt ad.
Ministeriet **har indrømmet** at de har begået en fejl.*
en oplevelse: *Hans **kom ud** for mange ubehageligheder på sin rejse.
Turisterne **nød** udsigten over fjorden.*

▷ OPGAVE 6

B. Man kan sætte **at** foran et verbums grundform:
at spille, at lege, at arbejde, at gøre, at tænke, at være

Den form der bruges efter **at** kaldes **infinitiv**. Det er den form der findes som opslagsord i ordbøger.

Verberne *kan, skal, vil, må, bør, tør* hedder i infinitiv *kunne, skulle, ville, måtte, burde, turde*.

▷ OPGAVE 7

C. Verberne kan bøjes i tid:

præsens (nutid):	<i>Børnene leger i haven.</i>
præentum (datid):	<i>Motoren gik i stå.</i>
perfektum (førnutid):	<i>Det har sneet i nat.</i>
pluskvamperfektum (førdatid):	<i>Telefonen havde ringet flere gange.</i>

Hvis vi taler om hvad der var tilfældet i fortiden, står verberne i **præteritum**:
*Hver dag når Lars **kom** hjem, **drak** han en kop kaffe og **læste** sin avis.*

Præsens bruges om nutidige forhold og til at beskrive en fremtidig handling:
*Se, der **løber** en mus.
Lars **kommer** hjem i morgen.*

Udgangspunktet for beskrivelsen af en fremtidig handling kan være:

nutiden:	<i>Jeg er sikker på at han vil komme. Jeg er sikker på at han kommer.</i>
et punkt i fortiden:	<i>De var sikre på at han ville komme.</i>

adjektiv tillægsord
adverbium biord
appellativ fællesnavn
infinitiv navnemåde

interrogativ spørgende
komparativ 2 grad
kongruens overensstemmelse
ledsætning bisætning

perfektum førntid
pluralis flertal
pluskvamperfektum førdatid
positiv 1 grad

Udgangspunktet for beskrivelsen af en fortidig handling kan være nutiden. Hvis man siger *Jeg mener at han smed den på gulvet* er det en beskrivelse i nutiden af en handling der fandt sted i fortiden.

Om brugen af verbets tider se side 24-31.

▷ OPGAVER 8-13

ADJEKTIVER

Adjektiver lægger sig til substantiver. Derfor kaldes de på dansk *tillægsord*.

A Et adjektiv bestemmer eller siger noget om det substantiv det lægger sig til; det giver yderligere oplysninger om substantivet.

Adjektivet **karakteriserer** det substantiv det lægger sig til:

Det var en onskabsfuld bemærkning.

Lotte har været for godtroende.

Jeg tror ikke at historien er sand.

Adjektivet **beskriver** det substantiv det lægger sig til:

Foran ham stod en ældre, gråhåret herre.

Den store familie boede i et lille, firkantet hus.

Efter olieudslippet lå der mange døde fugle på stranden.

▷ OPGAVER 14

B Et adjektiv kan også bestemme et pronomen eller et sætningsled:

Folk tror jo ikke du er rigtig klog.

Det viste sig at være vanskeligt.

At være hjemme igen føltes dejligt trygt.

Om pronomener se side 13-15.

Om sætningsled se side 32-39.

possessiv eje-
pronomen stedord
proprium egennavn
prædikativ omsagnsled

præposition forholdsord
præsens nutid
præteritum datid
relativ henførende

singularis ental
substantiv navneord
superlativ 3. grad
verbum udsagnsord

C. Et adjektiv kan stå foran det substantiv det bestemmer:

Min tante elskede sin røde hat.
Kan du give kunstigt åndedræt?

Eller det kan stå senere i sætningen, ofte som prædikativ:

Fers reaktion var uventet.
Louises forældre blev meget overraskede.
De nye briller gjorde Rolf skæljøjet.

Om prædikativer se side 36-37.

▷ OPGAFT 15

D. Adjektivet bøjes efter det substantiv eller pronomen det bestemmer.

Dette forhold kaldes **kongruens**.

	singularis	pluralis
fælleskøn	en <u>god</u> plan	nogle <u>gode</u> forklaringer
inletkøn	et <u>godt</u> svar	
	Vera er <u>skuffet</u>	De var alle sammen <u>skuffede</u> .

E. De fleste adjektiver kan bøjes i **grad**:

positiv (grundform/1. grad): Ruth gav mig et kort svar.
komparativ (højere grad/2. grad): Pigernes nederdele bliver kortere og kortere.
superlativ (højeste grad/3. grad): Det er den korteste film jeg nogensinde har set.

Bemærk at adjektivets superlativform tilføjer -e efter pronominerne *den*, *det* og *de*:

De gik den korteste vej.
Hun gav det bedste svar.
Den ene lærer underviste de yngste elever.
De købte altid det billigste.

▷ OPGAFT 16-23

adjektiv tillægsord
adverbium biord
appellativ fællesnavn
infinitiv navnemåde

interrogativ spørgende
komparativ 2. grad
kongruens overensstemmelse
ledsætning bisætning

perfektum førnutid
pluralis flertal
pluskvamperfektum førdatid
positiv 1. grad

ADVERBIER

- A. Adverbier udtrykker noget om de ord de lægger sig til, nemlig
verber:	Sarah <u>arrigede</u> elskværdigt
adjektiver:	Dette her er <u>meget</u> tragisk
andre adverbier:	Mikkel opførte sig <u>temmelig dårligt</u>
hele sætninger:	<u>Heldigvis</u> var der ingen der kom noget til

Sætningsadverbierne udtrykker ofte den talendes holdning (*desværre, måske, sandsynligvis*) og kaldes derfor også holdningsadverbier.

B. Adverbier betegner

tid:	Charlotte kom <u>sent</u> hjem
sted:	Næste gang <u>begynder</u> vi <u>herfra</u>
måde:	Du skal ikke svare <u>næsvist</u>
grad:	Filmen var <u>enormt uhyggelig</u>

▷ OPGAVE 24, 25

C. Der er to slags adverbier:

Fødte adverbier er ord der altid fungerer som adverbier, og som altid optræder i samme form. Det er ord som *aldrig, altid, gerne, ikke, naturligvis, nemlig, ofte*

- Du er næsten aldrig hjemme.*
Hvorfor er du altid så sur?
Det var en temmelig enkel sag.
Det er vistnok rigtigt.

Dannede adverbier er dannet af et adjektiv plus endelsen -t

adjektiv:	Katten var <u>hurtig</u> .
adverbium:	Katten <u>vendte sig hurtigt</u> om og løb ind i skoven.

Denne type adverbier kan gradbøjes ligesom adjektiver:

- Han reagerede hurtigere end jeg havde forventet.*

▷ OPGAVE 26, 27

possessiv eje-
pronomen stedord
proprium egennavn
prædikatív omsagnsled

præposition forholdsord
præsens nutid
præteritum datid
relativ henførende

singularis ental
substantív navneord
superlatív 3. grad
verbum udsagnsord

- D. Nogle former på -t kan fungere både som adjektiv og som adverbium.
adjektiv: *Han gav et tydeligt tegn.*
adverbium: *Han talte tydeligt.*

▷ OPGAVE 28, 29

PRONOMINER

Personlige pronominer

A. I sætningen *Helene var så syg at hun måtte indlægges på hospitalet* er ordet *hun* et pronomen. Det betegner den samme person som substantivet *Helene*. *Hun* står i stedet for *Helene*. Derfor er *hun* et pronomen, dvs. et stedord.

De pronominer der betegner personer, kaldes **personlige pronominer**. Det er ord som *jeg*, *du*, *vi*, *mig*, *sig* osv.:

Du glemte at give mig kvitteringen.
Det ser ikke ud som om han er særlig glad for hende.
Lad dem bare snakke. Jeg tror ikke at de er ude på at genere os.
Forskningen skal gavne os alle sammen.
Hun gav ham sit ja.

Selv om *den* og *det* ikke henviser til personer, kaldes de personlige pronominer.
Huset havde en smuk beliggenhed; det lå lige ned til en stor sø.
En løve er farlig når den er sulten.

B. Der skal være **kongruens** mellem et pronomen og det substantiv det lægger sig til.

intetkønsord: *Huset* var ikke ret gammelt, men *det* var ikke velholdt.
fælleskønsord: *Bilen* var nødt til at stoppe; *den* havde tabt en af hjulkapslerne.
flertalsord: *Husene* var ikke ret gamle, men *de* var ikke velholdte.
Bilene var nødt til at stoppe; *de* havde tabt flere af hjulkapslerne.

▷ OPGAVE 30, 31

adjektiv tillægsord
adverbium biord
appellativ fællesnavn
infinitiv navnemåde

interrogativ spørgende
komparativ 2. grad
kongruens overensstemmelse
ledsætning bisætning

perfektum førnæstid
pluralis flertal
pluskvamperfektum førdaad
positiv 1. grad

Relative pronominer

I sætningen *Peter huskede alt hvad hans far havde sagt* er *hvad* et **relativt pronomen**. Det henfører til ordet *alt* i den foregående sætning. Derfor hedder relative pronominer på dansk **henførende stedord**.

Et relativt pronomen kan også henføre til indholdet af en hel sætning:

Min bror skriver at han har det bedre, *hvad jeg er glad for at høre.*

Det som jeg er glad for at høre, er at min bror har det bedre.

Andre relative pronominer er *hvilken* og *hvis*:

Vejen kom til at gå forbi Christians hus, hvilket han var utilfreds med.

Det trak ud med en afgørelse på sagen, hvis udfald var usikkert.

Hvor betegner sted og kan fungere som relativt adverbium:

Signe kunne ikke finde stedet hvor huset havde ligget.

Se også afsnittet om relativsætninger side 43-45.

▷ OPGAVE 32

Interrogative pronominer

I sætningen *Hvem har udgivet det album?* er *hvem* et **interrogativt pronomen**, et **spørgende stedord**. Det stiller et spørgsmål, og *hvem* er et pronomen fordi svaret på spørgsmålet vil indeholde fx navnet på en person eller en gruppe.

Andre interrogative pronominer er *hvad*, *hvilken* og *hvis*:

Hvad er der sket?

Hvis kuglepen er dette her?

Hvilken bøjes? Det retter sig efter det substantiv det lægger sig til.

fælleskøn: *Hvilken vej skal vi gå?*

intetkøn: *Hvilket rejsebureau rejser I med?*

pluralis: *Hvilke muligheder er der?*

possessiv eje-
pronomen stedord
proprium egennavn
prædikat omsagnsled

præposition forholdsord
præsens nutid
præteritum datid
relativ henførende

singularis ental
substantiv navneord
superlativ 3. grad
verbum udsagnsord

Possessive pronominer

I sætningen *Jeg har tabt min pung* er *min* et possessivt pronomen. Et **possessivt pronomen** udtrykker et ejendomsforhold. Derfor hedder det på dansk et **ejestedord**. Andre eksempler på possessive pronominer er *sin, hans, din, vores, jeres*:

Merete kunne ikke huske sit telefonnummer.

Hvad er hans mening om den sag?

Både Ebbe og Nina havde børn fra tidligere ægteskaber, og de fik to børn sammen, så de talte om mine, dine og vores børn.

Hold så jeres mund.

▷ OPGAVE 33-35

PRÆPOSITIONER

En **præposition** sætter genstande osv. i forhold til hinanden. Det er ord som *gennem, under, over, i, om, på, ved, fra, af, hos, til, med, på*. De kaldes på dansk for **forholdsord**.

Et **præpositionsled** – et forholdsordsled – består af en **præposition** plus en **styrelse**. Styrelsen er meget ofte et substantiv, men det kan også være et pronomen eller en ledsætning. I sætningen *Nu sidder vi i saksen* er *i saksen* præpositionsled; *i* er præpositionen, *saksen* er styrelsen.

Præpositionen beskriver forholdet mellem subjekt/verbum og styrelse: *Hvor sidder vi? I saksen*. Nedenstående eksempler illustrerer forholdet mellem præposition og styrelse:

Bogen lå på bordet.

Katten lå under bordet.

Charlotte sad ved bordet.

Morten gik hen til bordet.

Hvad skal vi gøre med bordet?

Alle gæsterne rejste sig fra bordet.

Lampen hang over bordet.

adverbial biordsled
adverbium biord
apposition navnetillæg

direkte objekt genstandsled
indirekte objekt hensynsled
konjunktion bindeord

ledsætning bisætning
objektsprædikativ omsagnsled
til genstandsled

SÆTNINGSANALYSE

128

I dette punktum er der to sætninger: *Hvis jeg var leder af en virksomhed, ville jeg betale de unge en anstændig løn.*

I sætningerne er der:

subjekt	<i>jeg, jeg</i>
enkelt verbal	<i>var</i>
sammensat verbal	<i>ville betale</i>
subjektsprædikativ	<i>leder</i>
direkte objekt	<i>en anstændig løn</i>
indirekte objekt	<i>de unge</i>
adverbial	<i>af en virksomhed</i>
konjunktion	<i>hvis</i>

Find så mange led du kan.

1. Ole nød atmosfæren i sin bedstemors små stuer.

sbj. _____ verbal _____ d.obj _____ adv. _____

2. Peter er sådan en pæn fyr, og han og Anette har kendt hinanden i fire måneder.
Hovedsætning 1:

sbj. _____ enk.vb. _____ præd. _____

Hovedsætning 2:

sbj. _____ sa.vb. _____

d.obj _____ adv. _____

3. Hvorfor har du ikke givet mig besked noget før?

sbj. _____ sa.vb. _____ d.obj _____ i.obj _____

adv. _____ adv. _____ adv. _____

præposition forholdsord
præsens nutid
præsens participium nutids
tillægsform
præteritum da/d

refleksiv tilbagevisende
substantiv navneord
tempus tid
transitiv kan have objekt

verbal udsagnsled
verbum udsagnsord

Mere om verber

TRANSITIVE OG INTRANSITIVE VERBER

A. Et verbum der kan have direkte objekt, kaldes et **transitivt verbum**:

Min far ved alt.
Oliver havde glemt sine bøger.
Nikolaj elsker at fiske.
Jeg ville hellere hjælpe Mathias.
Har du hørt hvad Sebastian sagde?

B. Et verbum der ikke kan have direkte objekt, kaldes et **intransitivt verbum**:

Rikke talte altid meget tydeligt.
Ditte brast i gråd da nyheden kom.
Der var mødt over 100 mennesker.
Min brors kone er gået hjemmefra.
Det har stået i avisen flere gange.

C. Mange verber kan bruges både transitivt og intransitivt:

intransitivt

Min hund bider ikke.
DR sender ikke mere på den frekvens.
Jakob læste og læste hele natten.
Rockkoncerten begynder snart.
Formanden rejste sig og takkede.

transitivt

Daniels hund har bidt postbudet.
De skulle have sendt ham en hilsen.
Jeg tror aldrig Mie har læst en bog.
Pernille er begyndt at dyrke sport.
Han takkede medlemmerne for støtte.

▷ OPGAVE 39-41

D. Nogle verber findes som par således at det ene er transitivt, det andet intransitivt. Disse verber ligger tæt på hinanden i betydning, og de ligner også hinanden i form. Det er følgende verber:

adjektiv tillægsord
adverbial biordsled
aktiv handleform
direkte objekt genstandsled
futurum fremtid

infinitiv navneform
intransitiv kan ikke have objekt
modalverbum mådesudsagnsord
participium tillægsform
passiv lideform

perfektum førnutid
perfektum participium datids
tillægsform
pluskvamperfektum førdatid
pronomen stedord

MERE OM VERBER

falde/fælde, ligge/lægge, sidde/sætte, springe/sprænge, stå/stille, synke/sænke, vågne/vække

Sammenlign disse eksempler:

intransitivt	transitivt
Stine <i>sad</i> altid i husets bedste stol.	Lasse <i>satte</i> <u>skifterammen</u> op på væggen.
Camilla <i>stod</i> og ventede på bussen.	Magnus <i>stillede</i> <u>stigen</u> på plads.
Hvad nu hvis Barsebäck <i>sprang</i> i luften?	Tyvene <i>sprængte</i> <u>bankkassen</u> .
Mit hus er <i>faldet</i> i pris.	De <i>har fældet</i> <u>alle træerne</u> i parken.

E. Verbet *hænge* bøjes regelmæssigt eller uregelmæssigt når det er intransitivt, regelmæssigt når det er transitivt:

intransitivt	transitivt
Spindelvævene <i>hang</i> (eller <i>hængte</i>) ned fra loftet.	Gustav <i>hængte</i> <u>sin jakke</u> over stolen.

▷ OPGAVE 42-44

REFLEKSIVE VERBER

A. I sætningen *Isabella vasker sig* er *vasker* et **refleksivt verbum** og *sig* et **refleksivt pronomen**.

En refleks er en spejling. Det refleksive pronomen viser en „spejling“ fordi det henviser til samme person som subjektet; *sig* spejler personen, fordi *sig* er lig med *Isabella*. Andre eksempler:

- Nicholas og Amalie giftede sig mod deres forældres vilje.*
- Nu må du skynde dig – ellers kommer vi for sent.*
- Jeg kunne ikke beherske mig længere.*
- Det er svært at forestille sig den situation.*
- Flyt dig – du fylder for meget.*

B. Læg mærke til at der er forskel på

<i>Børnene vaskede sig.</i>	<i>Børnene vaskede dem.</i>
(børnene selv bliver renere)	(børnene vaskede fx deres støvler)

præposition forholdsord
præsens nutid
præsens participium nutids
tillægsform
præteritum datid

refleksiv tilbagevisende
substantiv navneord
tempus tid
transitiv kan have objekt

verbal udsagnsled
verbum udsagnsord

De vaskede sig før de spiste dem.
(de vaskede fx hænder før
de spiste æblerne)

De vaskede dem før de spiste dem.
(de vaskede fx æblerne før de spiste dem)

▷ OPGAVE 45

MODALVERBER

Sætningen *Jeppe skriver brevet* beskriver en kendsgerning, nemlig det forhold at Jeppe skriver brevet.

Sætningen *Jeg synes at Jeppe skal skrive brevet* beskriver den talendes, her jeg, stillingtagen til det at skrive brevet; det kan være en befaling, en henstilling eller et godt råd.

Verber der udtrykker den talendes stillingtagen til det som verbet fortæller, kaldes **modalverber**. Det drejer sig om verberne *kunne*, *skulle*, *ville*, *måtte* og *burde*.

Modalverberne kaldes sprogets stødpuder til virkeligheden. De ikke bare gengiver virkeligheden, men gengiver en måde at forholde sig til virkeligheden på. På dansk kaldes de **mådesverber**, eller **mådesudsagnsord**.

Modalverber skildrer ikke handlingen selv, men en række ledsagende omstændigheder til den handling der rummes i hovedverbet:

Han vil sælge sin bil

(vil sælge udtrykker en vilje eller beslutning – ud over det at bilen bliver solgt)

Han skal sælge sin bil

(skal sælge udtrykker tvang eller befaling)

Han bør sælge sin bil

(bør sælge udtrykker en moralsk forpligtelse eller en henstilling)

Han må sælge sin bil

(må sælge udtrykker en nødvendighed)

adjektiv tillægsord
adverbial biordsled
aktiv handleform
direkte objekt genstandsled
futurum fremtid

infinitiv navneform
intransitiv kan ikke have objekt
modalverbum mådesudsagnsord
participium tillægsform
passiv lideform

perfektum førnutid
perfektum participium datids
tillægsform
pluskvamperfektum førdatid
pronomen stedord

PARTICIPIER

Præsens participium

A. I sætningen *Tror du på flyvende tallerkener?* er formen *flyvende* afledt af verbet *flyve*. En sådan form der ender på *-ende*, kaldes **præsens participium**, på dansk **nutids tillægsform**.

Andre eksempler:

Toget var forsinket; på perronen stod ventende og frysende passagerer.

I hånden havde manden en rygende pistol.

En smilende dame tog imod Jonas i receptionen.

To grædende børn sad på trappestenen.

Det som Isabella sagde, var ikke særlig oplysende.

▷ OPGAVE 46

B. Præsens participium kan bruges **som adjektiv**. Når man siger *en flyvende tallerken* siger *flyvende* noget om substantivet *tallerken*. Når man siger *en smilende dame* siger *smilende* noget om substantivet *dame*.

C. Præsens participium er **aktiv**. Den handling det udtrykker, sker **samtidig med** den handling der udtrykkes i hoved verbet:

Vi blev vækket af en gøende hund.

(det at vi vågner, og det at hunden giver hals, sker samtidigt)

Der medvirker et syngende publikum.

(publikum synger og medvirker dermed til underholdningen)

Jeg så Nicoline komme løbende.

(Nicoline bevæger sig hen imod subjektet, jeg, i løb)

Det er rystende at høre dig sige den slags.

(det som én person er i færd med at fortælle, virker rystende på en anden)

▷ OPGAVE 47, 48

præposition forholdsord
præsens nutid
præsens participium nutids
tillægsform
præteritum datid

refleksiv tilbagevisende
substantiv navneord
tempus tid
transitiv kan have objekt

verbal udsagnsled
verbum udsagnsord

Perfektum participium

A. I sætningen *Det er en afsluttet periode i mit liv* er formen *afsluttet* afledt af verbet *afslutte*. Denne form kaldes **perfektum participium** eller **præteritum participium**, på dansk **datids tillægsform**.

Andre eksempler:

Brugte biler sælges.

Da Charlotte kom tilbage efter ferien, lignede hun en hængt kat.

Dette problem er blevet drøftet flere gange.

Den cd er desværre udlånt.

På den måde fik vi vores ferie ødelagt.

▷ OPGAVE 49

B. Perfektum participium kan – ligesom præsens participium – bruges **som adjektiv**, og den bøjes som et adjektiv:

En uafgjort kamp er trods alt bedre end en tabt kamp.

Det er et overstået stadium.

Han er den mest eftersøgte forbryder i hele landet.

Efter to uafgjorte og to tabte kampe er klubbens stilling ikke gunstig.

Op der sad Rikke med alle sine bristede forhåbninger.

▷ OPGAVE 50, 51

C. Perfektum participium bruges sammen med hjælpeverberne *være* og *have* til at danne tiderne **perfektum** og **pluskvamperfektum**:

Pludselig opdagede vi at musikken var gået hjem.

„Har du virkelig skrevet den stil selv?“ „Det har jeg aldrig sagt.“

Tobias har aldrig hjulpet sine børn.

Min tante havde vundet en formue i lotto.

Se også side 24-31 om tempussystemet.

adjektiv tillægsord
adverbial biordsled
aktiv handleform
direkte objekt genstandsled
futurum fremtid

infinitiv navneform
intransitiv kan ikke have objekt
modalverbum mådesudsagnsord
participium tillægsform
passiv lideform

perfektum førmutid
perfektum participium datids
tillægsform
pluskvamperfektum førdatid
pronomen stedord

PASSIV

A. Sætningen *Min far sælger bilen* kaldes en **aktiv sætning**. Min fars aktivitet består i at han sælger bilen. *Min far* er subjekt fordi han udfører handlingen.

Hvis vi tager bilen som udgangspunkt, kommer sætningen til at lyde *Bilen bliver solgt af min far* eller *Bilen sælges af min far*.

Her bliver bilen subjekt – men det er jo ikke den der udfører handlingen – den gøres til genstand for en handling eller en proces.

En sætning hvor det grammatiske subjekt ikke er den der handler, men den der „handles med“ kaldes en **passiv sætning**. I sætningen forholder bilen sig jo passivt. Den handlende er også i den passive sætning *min far*.

▷ OPGAVE 52, 53

B. De to sætninger ovenover, den aktive og den passive, beskriver samme forhold: Der er i begge tilfælde tale om en person der sælger en bil. Udgangspunktet er forskelligt - min far eller bilen, men resultatet er det samme.

Når en **aktiv sætning omdannes til passiv**, bliver objektet i den aktive sætning subjekt i den passive. Verbets tid ændres ikke:

aktiv	passiv
<i>Min far sælger bilen.</i>	<i>Bilen sælges af min far.</i>
X O Δ	X O A

Der skal altså være et objekt i en aktiv sætning for at den kan omdannes til passiv. Det vil sige at kun sætninger hvor verbet er brugt transitivt, kan omdannes til passiv.

Læg mærke til at subjektet i den aktive sætning, *min far*, bliver til et præpositionsled i den passive sætning: *af min far*. Præpositionsleddet *af min far* er afmærket med A fordi et præpositionsled fungerer i sætningen som et adverbial.

▷ OPGAVE 54-57

præposition forholdsord
præsens nutid
præsens participium nutids
tillægsform
præteritum datid

refleksiv tilbagevisende
substantiv navneord
tempus tid
transitiv kan have objekt

verbal udsagnsled
verbum udsagnsord

C. Sætninger hvor verbet er brugt intransitivt, kan ikke omsættes til passiv:

Cecilie stank af tobak da hun kom hjem fra mødet.
Christoffer havde ligget og sovet på sofaen det meste af dagen.
Inflationen er steget med 1%.

D. Dansk har i mange tilfælde mulighed for at danne passiv på to måder:

S-passiv: en form på -s i verbet. Findes især i præsens.

Varerne bringes ud til kunderne.
Lygterne tændes en halv time efter solnedgang.
Dørene lukkes kl. 7.

Blive-passiv: en form af blive plus perfektum participium. De fleste verber bruger blive-passiv i præteritum. I andre tider end præsens og præteritum kan kun blive-passiv bruges.

Passagererne bliver ramt hårdt af busstrekken.
Mødet blev holdt i skolens aula.
Det mord er aldrig blevet opklaret.

E. Der er tendens til at **s-passiv** bruges om noget der altid gælder, mens **blive-passiv** bruges om enkelte situationer. Sammenlign sætningerne i de to spalter:

Gamle møbler købes og sælges. *Maden bliver serveret af lejede tjenere.*
Den teknik kendtes ikke i Middelalderen. *Firmaet blev grundlagt i 1924.*
Tv? Det fandtes ikke dengang. *Pengene blev fundet i tyvens hjem.*

▷ OPGAVE 58-62

F. Bemærk at en del verber der ender på -s, har **aktivt indhold** selv om de har passiv form. De kan være både transitive og intransitive:

Der findes mange dyrearter.
Hun mindedes sin ungdom.
Forsøget lykkedes.
Det kunne vanskeligt undgås.
Jeg længes efter sommeren.

▷ OPGAVE 63-71

adjektiv tillægsord
adverbial biordsled
aktiv handleform
direkte objekt genstandsled
futurum fremtid

infinitiv navneform
intransitiv kan ikke have objekt
modalverb mådesudsagnsord
participium tillægsform
passiv lideform

perfektum førnutid
perfektum participium datids
tillægsform
pluskvamperfektum førdatid
pronomen stedord

TEMPUSSYSTEMET

Tempus betyder **grammatisk tid**, fx præsens og præteritum, på dansk nutid og datid.

Præsens

A. I sætningerne *Martin arbejder* og *Peter sover* er verberne *arbejder* og *sover* præsens. **Præsens** hedder på dansk **nutid**.

Verber i præsens ender på -r eller -er:

Det gør ikke noget.

Hans koncentrerer sig altid om store problemer.

Merete kører rundt med os alle sammen.

Jeg gratulerer med fødselsdagen.

Du svarer jo ikke på mit spørgsmål.

B. **Modalverberne** ender ikke på -er i præsens:

Du må ikke røre juletræet.

Jeg vil ikke tale mere om det.

Lone skal rejse til London i morgen.

Du kan ikke være det bekendt.

C. Præsens bruges om en handling, et forhold eller en situation der gælder **her og nu**:

Du sidder jo og sover!

Hvad er det du siger?

Børnene leger ude i haven.

Nu kommer bussen.

D. Præsens bruges også til at beskrive det der **altid gælder**:

To plus to er fire.

Skotterne siges at være nærige.

Solen står op i øst.

Vand udvider sig ved opvarmning.

Martin spiller fløjte.

præposition forholdsord
præsens nutid
præsens participium nutids
tillægsform
præteritum datid

refleksiv tilbagevisende
substantiv navneord
tempus tid
transitiv kan have objekt

verbal udsagnsled
verbum udsagnsord

E. Præsensformen af et verbum kan også bruges til at udtrykke futurum. Det vil altså sige at **præsensformen har futurumsindhold**:

Helene kommer hjem i morgen.

Hvor længe tror du dette bliver ved?

Simone vil til Rom næste år.

Jeg svarer på brevet når jeg får tid.

Jeg går selvfølgelig med hvis du beder mig om det.

▷ OPGAVER 72, 73

Præteritum

A. I sætningen *Charlotte nåede at få talt med sin mand før han rejste* er verberne *nåede* og *rejste* **præteritum**, på dansk **datid**

Præteritum bruges om en handling, et forhold eller en situation

– der fandt sted i fortiden:

Hvad fik du i fødselsdagsgave?

Trine læste bogen sidste sommer.

– som gjaldt i fortiden og måske gælder endnu:

Det var araberne der opfandt de tal som vi bruger i dag.

Han røg pibe da han var yngre.

B. Præteritum kan dannes **regelmæssigt** og **uregelmæssigt**.

Et verbum der bøjes **regelmæssigt**, kaldes et **svagt verbum**. Svage verber ender på

-ede: *Børnene hadede at blive forstyrret når de legede.*

De levede lykkeligt til deres dages ende.

-te: *Biltyven kørte som en gal.*

Guiden førte os sikkert ned fra bjergene.

Et verbum der bøjes **uregelmæssigt**, kaldes et **stærkt verbum**. Stærke verbers præteritumsform ender ikke på -ede eller -te:

adjektiv tillægsord
adverbial biordsled
aktiv handleform
direkte objekt genstandsled
futurum fremtid

infinitiv navneform
intransitiv kan ikke have objekt
modalverbum mådesudsagnsord
participium tillægsform
passiv lideform

perfektum førmutid
perfektum participium datids
tillægsform
pluskvamperfektum førdatid
pronomen stedord

Hvor fandt du den bog?
I den sag stod Thomas helt alene.
Vi gik hjem, og vi sang af fuld hals hele vejen.
Formanden så sig om i forsamlingen; alle tav.

▷ OPGAVER 74-81

Modalverberne er uregelmæssige:

Ole ville ikke høre hvad advokaten sagde, og så måtte han sælge sit hus.
Therese kunne ikke klare mere.
Niels blev her kun ganske få dage; han skulle videre til New York.
De burde nok have grebet ind noget tidligere.

Bemærk at man bruger de samme former i infinitiv og præteritum.

Perfektum

A. Perfektum bruges om en handling, et forhold eller en situation som er afsluttet i forhold til nutiden, men som i de fleste tilfælde stadig gælder. Sætningen Claus *har købt* en ny bil betyder at Claus købte en ny bil engang i fortiden, og at han stadig har den. Sætningen Alle *gæsterne er gået* hjem betyder at gæsterne var her indtil for nogen tid siden, men at huset nu er tomt.

B. Forskellen mellem brugen af præteritum og perfektum kan vises sådan:

Det regnede for en time siden, men nu er det tørvejr.
for en time siden nu

Præteritum er afsluttet i fortiden og har sædvanligvis ingen forbindelse til nutiden: Vejret er anderledes nu end for en time siden.

Det har regnet i nat; gaden er våd endnu.
i nat nu

Perfektum er afsluttet i fortiden og har forbindelse til nutiden: Resultatet af nattens vejr er stadig synligt.

præposition forholdsord
præsens nutid
præsens participium nutids
tillægsform
præteritum datid

refleksiv tilbagevisende
substantiv navneord
tempus tid
transitiv kan have objekt

verbal udsagnsled
verbum udsagnsord

I denne tekst er perfektum understreget, præteritum med fed skrift:

De nye problemer startede i ungdomsklubben i oktober, og klubben underrettede kommunen om stigende problemer. Klubben blev lukket, og medlemmerne fik en skrivelse med hjem som forklarede problemerne. Man gik derefter på gaden i november og december og har derigennem fået kontakt til de unge under 18 år som har været med til at skabe den nye uro.

▷ OPGAVE 82-89

C. Sammensatte verbaler.

Verbalerne i perfektum er sammensatte: De består af et **hjelpeverbum** som normalt er *er* eller *har*, plus et **hovedverbum** i perfektum participium:

	hjelpeverbum	hovedverbum	
Jeg	har	købt	mig et par nye sko.
Philip	er	løbet	hjemme fra.

Ved de fleste **intransitive verber** bruges hjælpeverbet *er*:

Der er kommet brev fra far.
Han er blevet ingeniør.
Programmet er sendt før.
Mange mennesker var mødt op til åbningen.

Ved **transitive verber** bruges hjælpeverbet *har*:

Han har smidt avisen ud?
Hunden har gravet et stort hul.
Han har arbejdet for meget.
Hun har skrevet adskillige bøger.
De havde hjulpet os hvis det havde været muligt.

Hjælpeverbet *har* bruges også i forbindelse med nogle intransitive verber:

Du har løjet for mig.
Vi har siddet for længe i solen.
Nu har Baby sovet længe nok.
Jeg har været for godtroende.

▷ OPGAVE 90-92

adjektiv tillægsord
adverbial biordsled
aktiv handleform
direkte objekt genstandsled
futurum fremtid

infinitiv navneform
intransitiv kan ikke have objekt
modalverbum mådesudsagnsord
participium tillægsform
passiv lideform

perfektum førutid
perfektum participium datids
tillægsform
pluskvamperfektum førdatid
pronomen stedord

Et **modalverbum** kan være verbal, hjælpeverbum og hovedverbum.
Verbal:

„Jeg tror ikke jeg kan.“ „Du skal.“
Han gjorde det fordi han ville.

Som verbal kan det følges af et adverbial:
Jeg måtte derhen med det samme.
Vi skal i teatret i aften.

Hjælpeverbum. Som hjælpeverbum følges det af en infinitiv:

Jesper måtte bide i det sure æble.
Jeg kunne ikke forstå hvad han mente.
Han sagde at vi skulle gå.
Jeg vil ikke høre på den slags.

Hovedverbum. Som hovedverbum forbindes det med *har* i perfektum:

Jesper har måttet sige undskyld.
Han har ikke villet indrømme sin fejltagelse.
Det er jo det Lars altid har villet.
Han har hidtil ikke kunnet tage sig sammen.

▷ OPGAVE 93

Pluskvamperfektum

A. Pluskvamperfektum bruges om en handling, en situation eller et forhold der ligger forud for et punkt i fortiden. På dansk hedder den **førdatid**:

Hvis bare du havde sagt det før jeg rejste.

Jeg rejste er en handling i fortiden; du skulle have fortalt mig det før jeg rejste.

pluskvamperfektum	præteritum
bare du <u>havde sagt</u> det (fx i forgårs)	jeg <u>rejste</u> (fx i går)

▷ OPGAVE 94

præposition forholdsord
præsens nutid
præsens participium nutids
 tillægsform
præteritum datid

refleksiv tilbagevisende
substantiv navneord
tempus tid
transitiv kan have objekt

verbal udsagnsled
verbum udsagnsord

B. Et verbal i pluskvamperfektum er sammensat: Det består af et hjælpeverbum, *var* eller *havde*, plus et hovedverbum i perfektum participium.

Ligesom ved perfektum bruges *være* – her formen *var* – som hjælpeverbum ved intransitive verber, og *have* – her formen *havde* – ved transitive verber. Læg mærke til at det er hjælpeverbet der bøjes i tid når man går fra perfektum til pluskvamperfektum. Hovedverbet bøjes ikke.

perfektum

	hjelpeverbum	hovedverbum	
Jeg	har	købt	<i>mig et par nye sko.</i>
Jens	er	løbet	<i>hjemmefra.</i>

pluskvamperfektum

	hjelpeverbum	hovedverbum	
Jeg	havde	købt	<i>mig et par nye sko.</i>
Jens	var	løbet	<i>hjemmefra.</i>

perfektum

Hjemmesiden **er tænkt** som et redskab. Vi **har brugt** 58 kilo kemikalier. Mange stoffer **er slettet af listen**.

pluskvamperfektum

Hjemmesiden **var tænkt** som et redskab. Vi **havde brugt** 58 kilo kemikalier. Mange stoffer **var slettet af listen**.

C. *Havde* bruges også ved nogle **intransitive verber**:

Pia fortalte mig at ordene *havde siddet fast* i halsen på hende.
 Min onkel blev aldrig vred selv om børnene *havde været* uartige.

D. Nogle verber kan være **både intransitive og transitive**. De intransitive bruger *være* som hjælpeverbum i de sammensatte tider, de transitive *have*.

intransitivt

Andreas **er kørt** til bageren.
 Det skete efter at han **var taget** på ferie.

transitivt

Peter **har kørt** bil i 25 år uden uheld.
 Tyvene **havde taget** alting med sig.

E. Ved **modalverberne** bruges *havde* som hjælpeverbum i pluskvamperfektum. Modalverber ender på -t når de er hovedverbum.

adjektiv tillægsord
adverbial biordsled
aktiv handleform
direkte objekt genstandsled
futurum fremtid

infinitiv navneform
intransitiv kan ikke have objekt
modalverbum mådesudsagnsord
participium tillægsform
passiv lideform

perfektum førnutid
perfektum participium datids
tillægsform
pluskvamperfektum førdatid
pronomen stedord

Hans kammerater *havde aldrig villet forstå ham*,
Merete fortalte at hun *havde måttet sælge* sit hus
Søren indrømmede at han *aldrig havde kunnet lide* sin onkel.

F I sætningen. Hvis man *havde spurgt* mig, *havde jeg sagt* nej er verbalerne *havde spurgt* og *havde sagt* pluskvamperfektum af form, men indholdet udtrykker en **hypotese**, dvs. at det strider mod de faktiske forhold: Man spurgte mig ikke. Derfor kom jeg faktisk aldrig til at sige nej.

Hvis jeg *havde gjort* som han *sagde*, *havde jeg været* en rig mand.
Hvis jeg *havde sagt* den slags, *var jeg blevet* til grin.
Den slags ting var aldrig sket her i landet hvis jeg *havde været* statsminister.

▷ OPGAVE 95-99

Futurum

Til at udtrykke at en handling, en situation eller hele sammenhængen ligger ude i fremtiden bruges:

A. Præsens af verbalet.

Et andet led i sætningen eller hele sammenhængen vil næsten altid vise at præsensformen i verbet sigter til noget fremtidigt. I teksten herunder er verbalet skrevet med fed skrift, og den sammenhæng eller det led der viser at handlingen er placeret i fremtiden, er understreget:

Mads er så uheldig at en rig enke absolut vil giftes med ham. „Hvordan kommer jeg ud af den vanskelighed?“ spørger han sig selv, for han drømmer slet ikke om at gifte sig. Men til damen sagde han: „Naturligvis min ven. Vi gifter os så snart vi har fundet et hus.“

„Tror du at vi finder et snart,“ spurgte damen.

„Vær tålmodig,“ svarede Mads. Men hver gang de så på et hus, havde han indvendinger.

„Hvor stiller vi alle dine møbler i dette hus?“ eller „Dette her hus bliver jo meget dyrt.“ eller „Jeg er sikker på at du finder dette hus for koldt.“

Da damen til sidst brød med Mads, skrev han til hende: „Jeg kommer aldrig over dette slag.“

▷ OPGAVE 100, 101

præposition forholdsord
præsens nutid
præsens participium nutids
tillægsform
præteritum datid

refleksiv tilbagevisende
substantiv navneord
tempus tid
transitiv kan have objekt

verbal udsagnsled
verbum udsagnsord

B. Præsens af verbet blive:

Tror du at han nogensinde bliver læge?
Jeg er sikker på at dit ønske bliver opfyldt.
Vi håber alle sammen at I bliver lykkelige.
Hvis jeg siger den slags, bliver Peter gal på mig.
Du bliver nok nødt til at svare på Johns brev.

C. Et modalverbum i præsens plus infinitiv:

Den slags vil aldrig finde sted her i landet.
Han vil ikke blive fejret på sin fødselsdag.
Jeg skal møde min søster om en time.
Han må ikke komme her mere.
Dette her kan blive alvorligt hvis vi ikke tænker os godt om.

Når man bruger et modalverbum plus infinitiv, udtrykkes der ofte mere end det rent fremtidige, fx

vilje eller ønske:	<i>Jeg vil gerne vide sandheden, doktor.</i>
pligt:	<i>Du skal prøve at klare dig selv.</i>
tilladelse:	<i>Jamen, han må da gerne melde mig til politiet.</i>
nødvendighed:	<i>Han må lære at tale ordentligt til folk.</i>
henstilling	<i>Du bør nok ryge mindre fra nu af.</i>

D. Komme til kan betegne fremtid plus nødvendighed:

Du kommer til at stikke ham en undskyldning.
Hvem tror du kommer til at betale?
Vi kommer til at se nærmere på det problem.

▷ OPGAVE 102

adverbial biordsled
adverbium biord
apposition navnetillæg

direkte objekt genstandsled
indirekte objekt hensynsled
konjunktion bindeord

ledsætning bisætning
objektsprædikat omsagnsled
til genstandsled

Sætningens led

Alle personer har et navn, og det er altid det samme. Peter er altid Peter. Men i dagligdagen udfylder Peter forskellige funktioner – han er måske salgsassistent, bilist, ægteemand osv.

Ligesom personer har også ord navne. Et ord kan fx hedde substantiv, dvs. tilhøre den ordklasse der hedder substantiver, på dansk navneord. Men ligesom Peter kan have forskellige funktioner i dagligdagen, kan substantiv have forskellige funktioner i sætningen.

Substantivets dagligdag hedder **sætningen**, og her kan substantivet udfylde forskellige pladser, have forskellige funktioner, dvs. være forskellige **led**, fx subjekt, grundled, eller objekt, genstandsled. I sætningen *Viggo spiser hvidløg* er *Viggo* både substantiv og subjekt i sætningen; *hvidløg* er både substantiv og objekt i sætningen.

Afsnittet *Sætningens led* handler om hvilke pladser eller funktioner der skal udfyldes i en sætning, og hvilke ord der gør hvad.

VERBAL

Et verbal er det led i en sætning der beskriver handlingen eller tilstanden. I sætningen *Hunden bider* er *bider* verbalet; i sætningen *Blomsterne dufter* er *dufter* verbalet.

Når verbalet består af ét ord, er det et **simpelt verbal**. *Bider* og *dufter* er simple verbaler.

Når verbalet består af mere end et verbum, er det et **sammensat verbal**. I sætningen *Hunden har bidt postbudet* er *har bidt* et sammensat verbal; i sætningen *Hunden ville have bidt postbudet, hvis han var kommet ind i haven* er *ville have bidt* og *var kommet* sammensatte verbaler.

præposition forholdsord
relativ henførende
subjekt grundled

subjektsprædikat omsagnsled
til grundled
substantiv navneord

verbal udsagnsled
verbum udsagnsord

Når man skal finde verbalet, kan man prøve med *jeg*: Man kan sige *jeg bider*, *jeg ville have bidt*, *jeg var kommet* osv. I de følgende sætninger er verbalet understreget. Prøv med *jeg*:

Trine nikkede, smilede og rystede på hovedet ligesom Sofie gjorde det.

Vasen står på sofabordet.

Jubilæet fejres med en reception.

Ryger du?

Vi kan sætte udgifterne væsentligt ned.

▷ OPGAVER 103-106

SUBJEKT

I sætningen *Hunden bider* er *hunden* subjektet. I sætningen *Blomsterne dufter* er *blomsterne* subjektet.

Subjektet findes ved at spørge med *hvem* eller *hvad*: Hvem bider? Svar: Hunden. Hvad dufter? Svar: Blomsterne.

Et subjekt kan bestå af ét ord, af flere ord eller af en sætning:

Morten solgte sit hus i går.

Ham kender jeg ikke.

Ingen troede på ham.

Mennesker i den Tredje Verden behøver hjælp.

Hvad der skete blev aldrig opklaret.

▷ OPGAVER 107, 108

FORELØBIGT SUBJEKT

Det kan bruges som **foreløbigt subjekt**. Det viser hen til indholdet i en anden sætning eller til et sætningsled:

Det er urimeligt at han ikke vil betale.

Det blev sværere og sværere at følge med.

adverbial biordsled
adverbium biord
apposition navnetillæg

direkte objekt genstandsled
indirekte objekt hensynsled
konjunktion bindeord

ledsætning bisætning
objektsprædikat omsagnsled
til genstandsled

Det kan også være **egentligt subjekt**:

Det var en vanskelig opgave.
Det blev en meget fin tegning.
Det er sløje tider.
Det regner.
Det løb ham koldt ned ad ryggen.
Det er nat.

Der kan bruges som **foreløbigt subjekt**; det egentlige subjekt er understreget:

Der var faldet en sten ned fra taget.
Der kommer nye varer i morgen.

Der kan være **egentligt subjekt**:

Der er varmt i værelset.
Der er langt til hotellet.

▷ OPGAVE 109-114

DIREKTE OBJEKT

I sætningen *Min far maler huset* er huset det direkte objekt. I sætningen *Mette elsker Frederik* er Frederik det direkte objekt.

Det direkte objekt findes ved at spørge hvem eller hvad verbalets handling er rettet imod: Hvad maler min far? Svar: huset. Huset er direkte objekt. Hvem elsker Mette? Svar: Frederik. Frederik er direkte objekt.

I de følgende sætninger er det direkte objekt understreget. Det direkte objekt kan være et eller flere ord, eller det kan være en sætning:

Min bedstefar fortalte mange historier fra sin barndom.
Line fortalte hvordan det var gået til.
Ham kender jeg ikke.
Ulandene hjælper vi bedst ved at vi starter projekter i de enkelte lande.
Pludselig begyndte alle børnene at danse.

▷ OPGAVE 115-118

præposition forholdsord
relativ henførende
subjekt grundled

subjektsprædikat omsagnsled
til grundled
substantiv navneord

verbal udsagnsled
verbum udsagnsord

INDIREKTE OBJEKT

I sætningen *Jesper gav mig brevet* er *mig* det indirekte objekt.

Det indirekte objekt forekommer efter verber som udtrykker en handling hvor nogen på en eller anden måde giver noget til eller tager noget fra en anden eller nogle andre, fx meddele, fortælle, overdrage, levere, yde, fratage, berøve, nægte. Det man giver eller fratager, er det **direkte objekt**, den man giver noget til eller tager noget fra, er det **indirekte objekt**. Det indirekte objekt er næsten altid en person eller noget der kan opfattes som en person.

Man finder det indirekte objekt ved at spørge til *hvem* noget bliver givet eller fra *hvem* noget bliver taget: Til hvem gav Jesper brevet? Svar: Mig.

I de følgende sætninger er det indirekte objekt understreget. Det direkte objekt er med fed skrift:

Jakob sendte sin mor en buket blomster.

Spørgsmål 1: Hvad sendte Jakob? Svar: En buket blomster.

Spørgsmål 2: Hvem sendte Jakob blomster? Svar: Sin mor.

Dørmanden nægtede rockerne adgang.

Spørgsmål 1: Hvad nægtede dørmanden?

Spørgsmål 2: Hvem nægtede dørmanden adgang? Svar: Rockerne.

Andre eksempler:

Ambulancefolkene ydede de tilskadekomne førstehjælp.

Firmaet meddelte Andreas at han var blevet fyret.

Lars har vist os alle sammen hvordan det skal gøres.

Myndighederne har frataget ham hans statsborgerskab.

Synet af den bidske hund berøvede ham alt hans mod.

adverbial biordsled
adverbium biord
apposition navnetillæg

direkte objekt genstandsled
indirekte objekt hensynsled
konjunktion bindeord

ledsætning bisætning
objektsprædikatív omsagnsled
til genstandsled

SUBJEKTSPRÆDIKATIV

I sætningen *Mortens far er gartner* er *gartner* subjektsprædikatív. Der kunne stå lighedstegn mellem et subjekt og et subjektsprædikatív: *Mortens far* og *gartner* henviser til den samme person.

Subjektsprædikatívet udtrykker noget om subjektets egenskaber, stilling eller tilstand. Det forekommer efter verber som *være*, *blive*, *hedde*, *kaldes*, *virke*, *anses for* og *regnes for*.

I de følgende sætninger er subjektsprædikatívet understreget:

Du er et værre skvadderhoved.

Tror du Martin nogensinde bliver læge?

Hun hedder Cathrine, men vil helst kaldes Trine.

Christian anses for en stor matematiker.

Problemet er at vi ikke kender langtidsvirkningerne.

Anette virkede fuldkommen rolig.

Bemærk at subjektsprædikatívet både kan være et substantiv, fx *læge*, et adjektiv, fx *rolig*, og en *at*-sætning.

▷ OPGAVE 120, 121

OBJEKTSPRÆDIKATIV

Objektsprædikatív udtrykker noget om objektets egenskaber, stilling eller tilstand. I sætningen *Niels kaldte sin kone en heks* er *heks* **objektsprædikatív**. For Niels kunne der være lighedstegn mellem *kone* og *heks*.

I de følgende sætninger er objektsprædikatívet understreget:

Du har gjort mig lykkelig.

Niels' kone kaldte ham en slikasparges.

Landsbyens beboere tiltalte ham „Deres Nåde“.

præposition forholdsord
relativ henførende
subjekt grundled

subjektsprædikat omsagsled
til grundled
substantiv navneord

verbal udsagnsled
verbum udsagnsord

Læg mærke til at objektsprædikativet både kan være et substantiv, fx *slik-asparges*, og et adjektiv, fx *lykkelig*. Objektsprædikativ forekommer sjældent.

▷ OPGAVE 122

ADVERBIAL

Et adverbial er et sætningsled. Adverbialer er adverbier eller præpositionsled. Om adverbier se side 12-13, om præpositionsled se side 15-16.

Bemærk forskellen på et **adverbial** og et **adverbium**.

Et adverbial er et sætningsled. Den danske betegnelse er *biordsled*.

Et adverbium er et ord der tilhører ordklassen adverbier, på dansk *biord*. Når et adverbium bruges i en sætning, fungerer det som adverbial.

I nedenstående tekst er adverbialerne understreget.

Systemet tilbyder også at gemme hurtigt. Det kan være en stor fordel ved store dokumenter. Så gemmes de i løbet af 1-2 sekunder hvor det ellers kan tage meget længere tid. Bemærk dog at du ikke kan vælge både Sikkerhedskopi og Gem hurtigt. Endelig kan du vælge at systemet selv gemmer en kopi af dit dokument hvert tiende minut. Du kan indstille i hvilken mappe de automatisk gemte kopier skal placeres.

▷ OPGAVE 123-125

APPOSITION

En **apposition** er en forklarende tilføjelse. På dansk kaldes den **navnetillæg**. I sætningen *Martin, min bror, er vild med fodbold* er *min bror* apposition.

Hvis en apposition er **parentetisk**, dvs. unødvendig for forståelsen af sammenhængen, sættes komma omkring den. Meningen af sætningen *Martin er vild med fodbold* ændres ikke af at man tilføjer *min bror*.

adverbial biordsled
adverbium biord
apposition navnetillæg

direkte objekt genstandsled
indirekte objekt hensynsled
konjunktion bindeord

ledsætning bisætning
objektsprædikat omsagnsled
til genstandsled

I sætningen *Det er forbudt at bruge den farlige gift fenol er fenol* apposition til den farlige gift. Den er **bestemmende**, dvs. nødvendig for forståelsen. Man skal vide hvad det er for en gift, for at sætningen giver mening. Derfor sættes der ikke komma.

I sætningen *Min bror, Martin, er vild med fodbold* viser tegnsætningen at appositionen *Martin* er **parentetisk**, altså ikke nødvendig: Der er kun én bror. Læg mærke til at *bror* og *Martin* udtales med samme tryk, og at der er pause efter både *bror* og *Martin*.

I sætningen *Min bror Martin er vild med fodbold* viser tegnsætningen at appositionen er **bestemmende**, altså nødvendig: Der er flere brødre. Her er der kun tryk på *Martin* og ingen pause.

En apposition kan også have form af en sætning: *De udkastede den plan at de skulle vandre tværs over indlandsisen. Den plan og at de skulle vandre over indlandsisen* udtrykker det samme.

Andre eksempler på apposition:

1. *OPEC, de olieproducerende landes organisation, lover at skrue op for hanen.*
OPEC er et navn. Der findes kun én organisation med det navn, og appositionen *de olieproducerende lande* er derfor ikke bestemmende. Derfor skal der komma. Der er tryk på OPEC og kort pause.
2. *Muremester Søren Johansen udfører alt murerarbejde.*
Der findes mange murermestre, og appositionen *Søren Johansen* er derfor nødvendig for at finde ud af hvem af dem der er tale om. Appositionen *Søren Johansen* er derfor bestemmende, og der skal ikke komma. Der er tryk på *muremester* og *Johansen*.
3. *Medicinalkoncernen Lundbeck sælger flere og flere lykkepiller.*
4. *Vi skal til fest hos Peter, min gamle klassekammerat.*
5. *Drengene tændte for fjernsynet, et helt nyt B&O-apparat.*

præposition forholdsord
relativ henførende
subjekt grundled

subjektsprædikat omsagsled
til grundled
substantiv navneord

verbal udsagnsled
verbum udsagnsord

SÆTNINGSANALYSE

At analysere en sætning vil sige at finde sætningens led, dvs. verbal, subjekt, direkte og indirekte objekt og prædikativer til subjekt og objekt samt adverbial.

Ved sætningsanalyse kan man bruge disse tegn:

- × for subjekt
- for verbal
- △ for direkte objekt
- for indirekte objekt
- ⊗ for subjektsprædikat
- ⊕ for objektsprædikat
- △ for adverbial

Han fortalte altid sine børn en historie om aftenen.

× ○ △ □ △ △

De gav deres mor en buket blomster til hendes fødselsdag.

× ○ □ △ △

▷ OPGAVE 128-135

REPETITION

1. Hvilket spørgsmål skal du stille for at finde subjektet: *Peter kom tidligt.*
2. Hvilket spørgsmål skal du stille for at finde det direkte objekt: *Han gav sine bøger væk.*
3. Hvilket spørgsmål skal du stille for at finde det indirekte objekt: *Han gav mig sine bøger.*
4. Hvordan kan du genkende et prædikat: *Han blev kaptajn – De kaldte skibet „Havodderen“.*
5. Ved hvilke verber forekommer subjektsprædikat?
6. Hvad er en apposition? *Kaptajnen, Peter Olesen, stod selv på broen.*
7. Skal der komma foran denne apposition? *Taktikken at skræmme modstanderen er ikke helt fin i kanten.*

Sætningstyper

SÆTNINGEN

Handlingsforløbet nedenunder er inddelt i mindre dele ved hjælp af punktummer. Disse mindre dele kaldes **sætninger**.

En mand kom ud af husets dør. Han gik et stykke ned ad gaden. Så standsede han.

For at en række ord kan kaldes en sætning, skal der være et **verbal** og et **subjekt**. Sætninger kan også adskilles af andre tegn end punktum, fx komma eller semikolon.

Da han tændte for sin computer, virkede den ikke.

Han klædte sig godt på; så gik han ud i kulden.

I begge eksempler er der to sætninger.

▷ OPGAVE 136-138

LEDSÆTNINGER

En sætning kan være led i en anden sætning. En sådan sætning kaldes en **ledsætning**. En ledsætning er det samme som en **bisætning**.

▷ OPGAVE 139

prædikatív omsagnsled
præposition forholdsord

relativ henførende
subjekt grundled

substantív navneord
verbal udsagnsled

En ledsætning kan være:

A. Direkte objekt

Myndighederne lovede at de ville bygge en ny skole.

×

○

△

Ledsætningen at de ville bygge en ny skole er direkte objekt. (Hvad lovede myndighederne? Svar: At de ville bygge en ny skole.)

Andre eksempler:

De vidste ikke hvorfor de havde gjort det.

(Hvad vidste de ikke? Svar: Hvorfor de havde gjort det.)

Han krævede at beløbet blev betalt.

(Hvad krævede han? Svar: At beløbet blev betalt.)

▷ OPGAVE 140

B. Subjekt

At de er ligeglade, viser sig tydeligt.

×

○

At de er ligeglade er subjekt. (Hvad viser sig tydeligt? Svar: At de er ligeglade.)

Andre eksempler:

Hvorfor han kom, er en gåde.

(Hvad er en gåde? Svar: Hvorfor han kom.)

Hvornår han skrev brevet, ved jeg ikke.

(Hvad ved jeg ikke? Svar: Hvornår han skrev brevet.)

Læg mærke til at der sættes komma når subjektet er en hel sætning.

▷ OPGAVE 141

C. Egentligt subjekt

Det er i sig selv lækkert at kabinen er varm, og ruderne fri for is.

○

×

Sætningen at kabinen er varm og ruderne fri for is er egentligt subjekt, og det er foreløbigt subjekt. Det ses af at man kan sige:

At kabinen er varm og ruderne fri for is, er lækkert.

×

○

Andre eksempler:

Det blev afsløret at lånet byggede på falske garantier.

Det er en gåde hvorfor han forlod mødet så tidligt.

Det bliver vanskeligt at forklare ham hvordan vi skal løse problemet.

▷ OPGAVE 142

D. Prædikativ

En yderligere gevinst er at man hermed er mere sikker i trafikken.

×

○

⊗

Ledsætningen at man hermed er mere sikker i trafikken er identisk med subjektet en yderligere gevinst.

Om prædikativ se side 36-37.

Andre eksempler:

Den bedste løsning ville være at de flyttede.

Resultatet ville blive at de måtte sælge bilen.

▷ OPGAVE 143

Ledsætningers indhold

Ledsætninger kan fungere som adverbial og udtrykke forhold som **betingelse, begrundelse, følge, indrømmelse, sted, tid**. Sådanne ledsætninger indledes med underordningskonjunktioner.

Jeg tager cyklen hvis det ikke blæser for meget.
(Betingelsen for at jeg tager cyklen, er at det ikke blæser for meget.)

Vi tog en taxa da det regnede meget.
(Begrundelsen for at tage en taxa var at det regnede meget.)

Hun var så glad at hun måtte skride.
(Følgen af at hun var glad, var at hun skreg.)

Selv om hun ikke forstår hvad der foregår, morer hun sig.
(Man må indrømme at hun morer sig, på trods af at hun ikke forstår hvad der foregår.)

De gik op på en udsigtshøj hvorfra der var et smukt udsyn over kysten.
(Fra det sted hvor de stod, var der et smukt udsyn over kysten.)

Han var altid glad når han kom hjem.
(På det tidspunkt da han kom hjem, var han glad.)

Når ledsætningen står foran hovedsætningen, sættes der komma.

▷ OPGAVER 144-147

Relativsætninger

I sætningen *Den mand der går der, er postbud kaldes der går der* en **relativsætning** fordi dens indhold relaterer til, dvs. fører hen til substantivet *mand*. Derfor kaldes den på dansk en **henførende sætning**.

A. Sætninger med konjunktionerne *som* og *der*

En relativsætning kan være knyttet til et ord eller et indhold i en anden sætning med *som* eller *der*:

Vi har elradiatorer *som* dækker vores varmebehov uden problemer.
(Som viser tilbage til elradiatorer. I *som*-sætningen får vi at vide at de dækker vores varmebehov uden problemer.)

De ledte efter øjenvidner *der* kunne forklare den rette sammenhæng.
(Der viser tilbage til øjenvidner. I *der*-sætningen får vi noget at vide om de øjenvidner man ønsker.)

▷ OPGAVE 148-151

B. Relative pronominer

En relativsætning kan være knyttet til et ord eller et indhold i en anden sætning med de relative pronominer *hvad*, *hvem*, *hvilken* og *hvis*:

Han huskede alt *hvad* hans far havde sagt.

De skrev et pænt brev til ham, *hvad* han var meget glad for.

Manden, *hvem* ingen kendte, var meget konfus.

Vejen kom til at gå tæt forbi hans hus, *hvilket* han var meget utilfreds med.

Det trak ud med en afgørelse på sagen, *hvis* udfald var uvis.

▷ OPGAVE 152

C. Hvor

En relativsætning kan være knyttet til en anden sætning med det relative adverbium *hvor*:

Han kunne ikke finde det sted *hvor* huset havde ligget.

D. En relativsætning kan stå inde i en anden sætning

De minutter *som* han nu gennemlevede, var værre end alle nætters mareridt.
Sagen, *hvis* udfald er uvis, vil blive afgjort om en måned.

Tegnsætning ved relativsætninger

A. Hvis en relativsætning er en oplysende tilføjelse som kan undværes, afgrænses den med komma. Den kaldes en **parentetisk relativsætning**:

*Han tilbragte sine sidste år i Nykøbing, som var hans fødeby.
Naboerne, som var meget flinke, passede ofte vores børn.*

I begge eksempler kan relativsætningen undværes uden at meningen forstyrres. Både *Han tilbragte sine sidste år i Nykøbing* og *Naboerne passede ofte vores børn* giver mening.

B. En relativsætning der er nødvendig for forståelsen kaldes en **bestemmende relativsætning**. Der sættes ikke komma foran eller omkring en bestemmende relativsætning:

*Du er det eneste menneske (som) man kan stole på.
Mælk der indeholder kemikalier, er farlig at drikke.*

Ingen af relativsætningerne kan undværes. Det giver ikke mening at sige *Du er det eneste menneske* eller *Mælk er farligt at drikke*.

C. Hvis en bestemmende relativsætning er indskudt i en anden sætning, skal der sættes komma efter den:

*De minutter (som) han nu gennemlevede, var værre end alle nætters mareridt.
Han vidste egentlig godt at den tale (som) han agtede at holde, var alt for lang.*

Om tegnsætning i øvrigt se afsnittet om tegnsætning side 54-59.

▷ OPGAVE 153, 154

Indirekte spørgesætninger

Ledsætninger som er indirekte spørgsmål, indledes med pronominerne *hvad*, *hvem*, *hvilken* og *hvis* eller med adverbiet *hvor* og sammensætninger med *hvor*, fx *hvordan*:

indirekte spørgsmål: *Han vidste ikke hvad han skulle gøre.*

direkte spørgsmål: *Hvad skulle han gøre? eller Hvad skal jeg gøre?*

indirekte spørgsmål: *Han kunne ikke se hvor brevet kom fra.*

direkte spørgsmål: *Hvor kom brevet fra?*

De indirekte spørgesætninger er direkte objekt for hovedsætningens verbal.

▷ OPGAVE 155

HOVEDSÆTNINGER

Hovedsætninger er sætninger der ikke er ledsætninger. De er ikke afhængige af andre sætninger. I mange tilfælde kan en hovedsætning bruges alene:

Han ringede til mig så snart han have hørt nyheden.

Du bliver smidt ud hvis du ikke opfører dig ordentligt.

Han ringede til mig og Du bliver smidt ud kan bruges alene, dvs. uden ledsætning. Nogle verber skal følges af et objekt. Det gælder fx *sige*, *fortælle*, *vide*, *erkende*. Hvis objektet for disse verber er en ledsætning, kan hovedsætningen ikke stå alene:

Han sagde at jeg var velkommen.

Han vidste hvordan det skulle gøres.

Han erkendte at det var hans skyld.

Han fandt aldrig ud af hvem der havde gjort det.

▷ OPGAVE 156-160

prædikativ omsagnsled
præposition forholdsord

relativ henførende
subjekt grundled

substantiv navneord
verbal udsagnsled

HELSÆTNINGER

En helsætning er **en meningsmæssig helhed**. Det kan være en hovedsætning alene, eller det kan være en hovedsætning med en eller flere ledsætninger.

Eksempler på helsætninger:

en hovedsætning: *Han gik med raske skridt.*

en hovedsætning med én ledsætning: *Han gik med raske skridt fordi han skulle skynde sig.*

en hovedsætning med flere ledsætninger: *Han gik med raske skridt fordi han skulle skynde sig hvis han ville nå det første tog.*

En **periode** kan bestå af mere end én helsætning. I eksemplerne er helsætningerne adskilt med en lodret streg:

Han gik med raske skridt fordi han skulle skynde sig hvis han ville nå det første tog. | men da han kom til stationen, var det kørt.

Camilla skrev sin stil færdig inden hun gik i seng | Det var hun glad for næste morgen fordi hun så kunne sove lidt længere.

Efter en af de mislykkede dage ringede hun til Camilla, snakkede lidt og græd; | Camilla tog ind til hende samme aften for at trøste hende.

Læg mærke til at man kan bruge komma, punktum eller semikolon mellem helsætninger.

▷ OPGAVE 161-164

adverbial biordsled
apposition navnetillæg

direkte objekt genstandsled
konjunktion bindeord

ledsætning bisætning
pronomen stedord

SÆTNINGSTYPER

OVER-, UNDER- OG SIDEORDNING

Overordnede og underordnede sætninger

A. Hovedsætninger er altid overordnede sætninger, og de kan enten bruges alene eller med ledsætninger knyttet til sig

I sætningen *Mange hoteller kræver at se et kreditkort før man får nøglen til værelset* er hovedsætningen *Mange hoteller kræver at se et kreditkort* den overordnede sætning. Ledsætningen *før man får nøglen til værelset* er underordnet. Den giver ikke mening uden hovedsætningen.

Andre eksempler:

Du kan trække i trekanten med musen hvis du vil justere indrykningen.
hovedsætning ledsætning

Når avisen tager dette usædvanlige skridt, skyldes det flere forhold.
ledsætning hovedsætning

Alt tyder nu på at sagen er blevet henlagt af Københavns Fondsbørs.
hovedsætning ledsætning

B. Ledsætninger kan være overordnede i forhold til andre ledsætninger. I sætningen *Du skal vælge en anden udlejer hvis der ikke er en kontrakt på et sprog som du kan forstå* er der to ledsætninger:

1. betingelsessætningen *hvis der ikke er en kontrakt på et sprog*
2. relativsætningen *som du kan forstå*.

Hovedsætningen er *Du skal vælge en anden udlejer*.

Relativsætningen *som du kan forstå* giver ikke mening uden betingelsessætningen *hvis der ikke er en kontrakt på et sprog*. Hvis-sætningen er derfor den overordnede sætning, relativsætningen den underordnede. De er begge underordnet hovedsætningen.

prædikativ omsagnsled
præposition forholdsord

relativ henførende
subjekt grundled

substantiv navneord
verbal udsagnsled

Det kan illustreres sådan:

Hovedsætningen kan stå sidst, men den er stadig den overordnede:

▷ OPGAVE 165

C En underordnet sætning indledes ofte med en **konjunktion**. Underordningskonjunktioner er for eksempel *at, da, hvis, fordi, når, om, selv om, så (at)*. En underordningskonjunktion gør det let at se hvor en underordnet sætning begynder:

Jeg er forbauset over at du vil sælge din bil.

Ledsætningen er *at du vil sælge din bil*. Den begynder med underordningskonjunktionen *at*.

Da nyheden slap ud, steg firmaets aktier med 11 procent.

Ledsætningen er *Da nyheden slap ud*. Den begynder med underordningskonjunktionen *da*.

Det kræver en meget stor indsats, hvis vi skal udrette noget.

Ledsætningen er *hvis vi skal udrette noget*. Den begynder med underordningskonjunktionen *hvis*.

▷ OPGAVE 166

Sideordnede sætninger

To sætninger af samme type, fx to hovedsætninger, kan være sideordnede. De forbindes med **sideordningskonjunktionerne** *og, eller, men, for, samt, så, for* og *thi*.

Konjunktionerne gør det nemt at se hvor en sideordnet sætning begynder.

hovedsætninger: Han var træt, så han gik i seng.

helsætninger: Han sagde at han var træt, og at han ville gå i seng, men han gjorde det ikke.

Her sideordner konjunktionen *men* to helsætninger. Den første helsætning består af en hovedsætning med to sideordnede ledsætninger, den anden kun af en hovedsætning.

ledsætninger: Han sagde at han var træt, og at han ville gå i seng.

Ledsætningerne *at han var træt* og *at han ville gå i seng* er begge objekt for *sagde* og derfor af samme type. At de er ledsætninger, ses også af at de indledes med underordningskonjunktionen *at*.

Bemærk: Mellem sideordnede sætninger sættes komma, eventuelt semikolon.

Andre eksempler:

1. Det er en mulighed at gribe telefonen og skælde ud, men i mange tilfælde fører det nok kun til en venlig sludder for en sladder.

Her er to helsætninger som er forbundet med *men*. Hver helsætning består kun af en hovedsætning.

prædikativ omsagsled
præposition forholdsord

relativ henførende
subjekt grundled

substantiv navneord
verbal udsagsled

2. I et stort interview fortæller han om bødler, ofre, frygt og ensomhed, og han nævner også de private omkostninger som der er ved at ville noget med sit arbejde, og som han selv har oplevet.

Her er to helsætninger sideordnet med konjunktionen og. Den sidste helsætning består af en hovedsætning og to sideordnede relativsætninger som er underordnet hovedsætningen.

3. Den nye linje beholder indrykningen, men der kommer ikke ekstra luft over den, og der kommer heller ikke punkttegn foran, for linjen tilhører det samme afsnit.

Dette punktum består af fire hovedsætninger. Hver hovedsætning er samtidig en helsætning. De er forbundet med sideordningskonjunktionerne men, og, for.

▷ OPGAVE 167, 168

REPETITION

1. Hvorved adskiller en hovedsætning sig fra en ledsætning?
2. Hvornår kan en hovedsætning ikke stå alene? *Han fortalte hvordan det var gået til.*
3. Hvilket led er den understregede ledsætning? *Man kunne mærke at hun ikke var nærværende.*
4. Hvad udtrykker den understregede ledsætning? *Hun gik til lægen fordi hun var deprimeret.*
5. Hvilken type er den understregede ledsætning? *Det var spændende hvem de ville møde.*
6. Skal der komma foran og efter denne relativsætning? *Peter der var vild med at sejle var født 12 kilometer fra havet.*
7. Hvornår skal der ikke komma foran en relativsætning? *Man skal læse det der står med småt.*
8. Hvad kan en helsætning bestå af?
9. Hvad betyder ordet konjunktion?
10. Hvorfor er de to ledsætninger i dette eksempel af samme type? *Han vidste at Peter ville komme, og at han ville komme alene.*

adverbial biordsled
apposition navnetillæg

direkte objekt genstandsled
konjunktion bindeord

ledsætning bisætning
pronomen stedord

Noget om ordstilling

Ved **ligefrem ordstilling** står subjektet før verbalet:

Telefonen har lige ringet.

Janne stod og ventede på toget.

Alle medlemmerne kritiserede formanden.

I **spørgsmål** er der **omvendt ordstilling**, dvs. at verbalet kommer før subjektet:

Kommer du i morgen?

Irene Hansen – hvem er hun?

Hvis **verbalet er sammensat** kommer hjælpeverbet før subjektet; hovedverbet kommer efter subjektet:

Hvornår er du begyndt at ryge?

Hvem har du fået den af?

En sætning får omvendt ordstilling:

A. Hvis et **adverbial** sættes i spidsen af sætningen:

ligefrem ordstilling

Postbudet kommer hver dag kl. 10.

Døren gik pludselig op.

Jeg har aldrig set noget lignende.

omvendt ordstilling

Hver dag kl. 10 kommer postbudet.

Pludselig gik døren op.

Aldrig har jeg set noget lignende.

prædikat omsagsled
præposition forholdsord

relativ henførende
subjekt grundled

substantiv navneord
verbal udsagnsled

B. Hvis sætningens **direkte objekt** sættes i spidsen af sætningen:

ligefrem ordstilling

Jeg kender **ham** ikke.

Blomsterne? Jeg gav **dem** til min mor.

Man dyrker ikke kartofler så langt
nordpå.

omvendt ordstilling

Ham kender jeg ikke.

Blomsterne? **Dem** gav jeg til min mor.

Kartofler dyrker man ikke så langt
nordpå.

C. Hvis **styrelsen for en præposition** sættes i spidsen af sætningen:

ligefrem ordstilling

Vi talte aldrig om penge.

Jeg gider ikke høre på det.

Han tænkte ikke på indsamling
af penge.

omvendt ordstilling

Penge talte vi aldrig om.

Det gider jeg ikke høre på.

Indsamling af penge tænkte han ikke på.

D. Hvis en **ledsætning** står før en hovedsætning, får hovedsætningen omvendt ordstilling, og der sættes komma:

hovedsætning + ledsætning

Asger bliver så glad når han
bliver rost.

Jørgen gik til mødet selv om han
var sløj.

Jeg hjælper dig fordi du tit har
hjulpet mig.

ledsætning + hovedsætning

Når Asger bliver rost, bliver han så glad.

Selv om Jørgen var sløj, gik han til mødet.

Fordi du tit har hjulpet mig, hjælper jeg dig.

▷ OPGAVE 169-176

Noget om tegnsætning

FØRST

For at kunne sætte tegn rigtigt må du være fortrolig med sætningstyperne.

Du skal

- vide hvad en helsætning er
- kunne kende en hovedsætning fra en ledsætning
- kunne kende relativsætninger og appositioner og se om de er parentetiske eller bestemmende.

Det er nyttigt

- at kende sideordningskonjunktionerne
- at kende underordningskonjunktionerne.

Du kan læse om sætninger side 40-51. Nedenfor er en kort oversigt.

Oversigt over sætningstyper

A Hovedsætning

En hovedsætning giver mening selv om den bruges alene: *Han kommer i morgen.*

B. Ledsætning

En ledsætning skal stå sammen med en anden sætning

- man kan ikke sige: Hvis han kommer.
men man kan sige: Hvis han kommer, kommer han i morgen.
eller: Han kommer i morgen hvis han kommer.

prædikativ omsagnsled
præposition forholdsord

relativ henførende
subjekt grundled

substantiv navneord
verbal udsagnsled

En ledsætning indledes med en underordningskonjunktion som *da, fordi, hvis, når* osv., eller konjunktionen kan være underforstået:

Hvis han kommer, er det godt.

Kommer han, er det godt.

Det er godt hvis han kommer.

C. Helsætning

En helsætning kan bestå af

1. en hovedsætning alene:

Han kommer i morgen.

2. en hovedsætning og en eller flere ledsætninger:

Han kommer i morgen hvis han kan.

Han kommer i morgen hvis han kan, og hvis bussen kører.

Sideordningskonjunktionerne

Sideordningskonjunktionerne er *og, eller, men, for, så* og *thi*. De står mellem sætninger af samme type, dvs. mellem

hovedsætninger: *Han kommer i morgen, og hans kone kommer med.*

ledsætninger: *Han kommer i morgen hvis han kan, og hvis bussen kører.*

helsætninger: *Han kommer i morgen hvis han kan, men hans kone er syg, så hun kommer ikke med.*

Relativsætninger

Relativsætninger indledes fx med *som, der* eller *hvor*.

parentetisk: *Hans kone, som/der er syg, kommer ikke med.*

bestemmende: *Huset hvor han boede som dreng, er revet ned.*

Om tegnsætning ved relativsætninger se side 45.

Apposition

En apposition er en forklarende tilføjelse.

parentetisk: *Martin, min bror, er vild med fodbold.*

bestemmende: *Det er forbudt at bruge den farlige gift fenol.*

Om appositioner se side 37-38.

PUNKTUM

Et punktum er et skilletegn, men betegnelsen bruges også om den tekst der står mellem to punktummer eller foran et punktum.

Et punktum afslutter en sammenhængende mening som mindst skal være en hovedsætning. En ledsætning kan ikke danne et punktum – den kan ikke bruges uden en hovedsætning. Man kan sige: *Han kommer i morgen, men ikke. At han kommer.*

En tekst med mange punktummer er nem at læse, men kan virke afbrydende på læsningen. En tekst med få punktummer, dvs. hvor der er langt mellem punktummerne, kan gøre det svært for læseren at se sammenhængen i teksten.

Sammenlign de to tekster. I tekst A er helsætningerne adskilt med punktum, i tekst B med konjunktioner og kun ét punktum. Læg mærke til at det er lidt sværere for læseren at følge handlingen i tekst B fordi der er færre pauser.

Tekst A

Jeg behøver ikke at tage til Nyby for at få hvalpe. Ovre på den anden side af skoven har jeg en god ven. Ham har jeg ikke besøgt længe. Der kan jeg få hvalpe af samme race som Vaps. Jeg vil straks tage af sted. Selv om han lover mig et par hvalpe, kan der gå lang tid inden vi kan få dem.

Tekst B

Jeg behøver ikke at tage til Nyby for at få hvalpe, for ovre på den anden side af skoven har jeg en god ven, og ham har jeg ikke besøgt længe. Der kan jeg få hvalpe af samme race som Vaps, så jeg vil straks tage af sted, for selv om han lover mig et par hvalpe, kan der gå lang tid inden vi får dem.

▷ OPGAVER 177-181

DET NYE KOMMA

Både de nye kommeregler og de traditionelle kommeregler bygger på sætningsanalyse, dvs. at man kan finde og afgrænse hovedsætninger, ledsætninger og helsætninger. Den eneste forskel mellem dem er tegnsætningen ved ledsætninger.

Efter de nye regler skal der komma:

1. Mellem helsætninger. Her kan også sættes punktum eller semikolon i stedet for en konjunktion:

Min ven bor på den anden side af skoven, og ham vil jeg besøge før det bliver vinter.

Min ven bor på den anden side af skoven. Ham vil jeg besøge før det bliver vinter.

Min ven bor på den anden side af skoven; ham vil jeg besøge før det bliver vinter.

2. Mellem sideordnede sætninger, både hel- og ledsætninger:

Peter har en god ven, og ham vil han besøge.

Peter sagde at han skulle besøge sin ven, og at han ville tage derhen nu.

3. Mellem sideordnede ord hvis der ikke er sideordningskonjunktion:

De havde en kvie, en kalv, to hunde og et par katte.

4. Efter en ledsætning når den kommer før hovedsætningen:

Da Peter besøgte sin ven, fik han to hundehvalpe.

adverbial biordsled
apposition navnetillæg

direkte objekt genstandsled
konjunktion bindeord

ledsætning bisætning
pronomen stedord

5. Omkring relativsætninger og appositioner hvis de er parentetiske:
Relativsætning: *Peters ven, der boede ved skoven, gav ham to hundehvalpe.*
Apposition: *Nikolaj, Peters ven, havde selv to hunde.*
6. Efter en bestemmende relativsætning sættes komma:
De hundehvalpe (som) han havde fået, faldt godt til i familien.
7. Foran „men“. Her kan også sættes semikolon eller punktum ved længere ophold:
Han havde to hvalpe, men han ville ikke af med dem.
Han var træt; men der hjalp ingen kære mor.
8. Foran tilføjelser der præciserer eller forklarer noget:
Han ville gerne have en hund, helst en retriever.
Han ønskede sig mange ting, fx en bil.
9. Efter anført tale hvis der ikke står andre tegn, fx spørgsmålstegn:
„Det er nok en god idé,“ sagde Nikolaj.
„Hvad er klokken?“ spurgte Cathrine.
10. Til afgrænsning af selvstændige dele af en sætning:
Nej, den går ikke.
Han kom, uanset alle forhindringer.

▷ OPGAVER 182-190, 192-200

DET TRADITIONELLE KOMMA

Efter de traditionelle regler afgrænses alle sætninger med komma. Der er altså komma både foran og efter ledsætninger. Ellers gælder samme regler som for det nye komma.

Sammenlign eksemplerne:

prædikativ omsagnsled
præposition forholdsord

relativ henførende
subjekt grundled

substantiv navneord
verbal udsagnsled

traditionelt komma

Svalerne flyver lavt, når det regner.
Når det regner, flyver svalerne lavt.

Man siger, at det bliver regnvejrs
når svalerne flyver lavt.

Den, der ikke vil høre, må føle.

Han bor i Nykøbing, som er
hans fødeby.

det nye komma

Svalerne flyver lavt når det regner.
Når det regner, flyver svalerne lavt.

Man siger at det bliver regnvejrs når
svalerne flyver lavt.

Den der ikke vil høre, må føle.

Han bor i Nykøbing, som er hans fødeby.

▷ OPGAVER 191-200

Grammatiske udtryk

adjektiv: På dansk *tillægsord*. Et adjektiv lægger sig til substantiver. Det bøjes efter substantivets tal og køn: et stort hus; en stor bog; store huse. Det gradbøjes: stor, større, størst; grøn, grønnere, grønnest.

adverbial: På dansk *biled*. Ord eller led der fungerer som adverbium.

adverbium: På dansk *biord*. Født adverbier er ord der altid er adverbier, fx aldrig og ikke. Dannede adverbier er dannet af adjektiver plus -t, fx tydeligt. Adverbier siger noget om verber, adjektiver og andre adverbier, og de betegner tid, sted, måde, grad, retning og holdning.

aktiv: På dansk *handleform*. En sætning er aktiv hvis subjektet udfører den handling der udtrykkes. Sætningen *han læser avisen* er aktiv fordi subjektet, *han*, udfører handlingen. Sammenlign med *passiv*.

apposition: På dansk *navnetillæg*. En oplysende tilføjelse, der kan være parentetisk (ikke nødvendig) eller bestemmende (nødvendig). I *Martin, min bror, er vild med fodbold* er *min bror* en parentetisk apposition. Der sættes ikke komma omkring en bestemmende apposition.

direkte objekt: På dansk *genstandsled*. Det led i en sætning som der gøres noget ved. Svar på spørgsmålet: Hvad/hvem + verbum + subjekt: *Hun skrev sin adresse*. (Hvad skrev hun?)

foreløbigt subjekt: Det bruges som foreløbigt subjekt i udtryk som *Det er urimeligt at han ikke vil betale*.

futurum: På dansk *fremtid*. Sætningen *han kommer i morgen* udtrykker futurum.

hovedsætning: En hovedsætning er ikke afhængig af andre sætninger. Den kan i mange tilfælde bruges alene. I *helsætningen Han ringede til mig da han kom hjem* er *Han ringede til mig* hovedsætningen.

indirekte objekt: På dansk *hensynsled*. Den person eller ting som har gavn af, får eller mister noget som resultat af den handling verbalet udtrykker. Det forekommer ved verber der udtrykker en eller anden form for *give* eller *fratage*: *meddele, fortælle, overdrage, levere, yde, fratage, berøve* osv. Svar på spørgsmålet: Hvad/hvem + verbum + direkte objekt: *Hun gav ham sin adresse*. (Hvem gav hun sin adresse?)

infinitiv: På dansk *navnemåde*, den form man sætter *at* foran, fx *at gå*.

interrogativ: På dansk *spørgende*.

Hvem er et interrogativt pronomen.

intransitiv: Et intransitivt verbum har ikke objekt. I sætningen *han læser meget* er *læser* brugt intransitivt. Sammenlign med *transitivt*.

komparativ: På dansk 2. grad af et tillægsord eller *biord*. *Længere* er komparativ af *lang*; *oftere* af *ofte*.

kongruens: På dansk *overensstemmelse*.

ledsætning: Det samme som en *bisætning*. Den er led i en anden sætning, fx objekt eller subjekt, eller den bestemmer en anden sætning. Den kan udtrykke forhold som betingelse, begrundelse, følge, indrømmelse, sted, tid, årsag.

modalverbum: På dansk *mådesudsagnsord*. *Kunne*, *skulle*, *ville*, *måtte* og *burde* er modalverber.

objekt: På dansk *genstandsled*. Se direkte objekt og indirekte objekt.

objektsprædikat: På dansk *omsagnsled* til *genstandsled*. Det led som beskriver eller navngiver objektet. Forekommer efter verber der udtrykker identitet med objektet, fx *kalde*. I *de kaldte ham Hans* er der identitet mellem *ham* og *Hans*.

participium: På dansk *tillægsform*. *Ødelæggende* og *ødelagt* er *participier*. Se *præsens participium* og *perfektum participium*.

passiv: På dansk *lideform*. En sætning er passiv hvis den handling verbet udtrykker, ikke udføres af subjektet. Sætningen *avisen bliver læst grundigt* er passiv: Det er ikke subjektet, *avisen*, der udfører handlingen.

perfektum: På dansk *førnutid*. I sætningen *Peter har læst bogen* er *har læst* *perfektum*.

perfektum participium: På dansk *datids tillægsform*. I udtrykket *et ødelagt hus* er *ødelagt* *perfektum participium*.

pluralis: På dansk *flertal*. *Huse* er *pluralis* af *hus*.

pluskvamperfektum: På dansk *førdatid*. I sætningen *Peter havde læst bogen* er *havde læst* *pluskvamperfektum*.

positiv: På dansk *grundform* eller 1. grad af *tillægsord*, fx *lang*.

possessiv: På dansk *eje-*. *Min* er et *possessivt pronomen*, et *ejestedord*.

pronomen: På dansk *stedord*. *Jeg* er et *personligt pronomen*, et *personligt stedord*.

prædikat: På dansk *omsagnsled*. Det led som beskriver eller navngiver subjektet eller objektet: *Bogen er tyk*; *de kaldte ham Hans*. Se *subjektsprædikat* og *objektsprædikat*.

præposition: På dansk *forholdsord*. Et *forholdsord* udtrykker noget om forholdet mellem ting eller om

tidslige forhold: *Han sad på gulvet. Han gik gennem skoven. De kommer på fredag.*

præsens: På dansk nutid. I sætningen *Peter læser mange bøger* er læser præsens.

præteritum: På dansk datid. Regelmæssige verber danner præteritum ved at tilføje *-te* eller *-ede*: *læste* og *arbejdede* er præteritum af *læse* og *arbejde*. Nogle verber er uregelmæssige: fx *hedder* *sælge* *solgte* i præteritum.

punktum: Det tegn der afslutter en meningshelhed. Det kan også betyde den tekst der står mellem to punktummer.

refleksiv: På dansk tilbagevisende. Sig er et refleksivt pronomen, et tilbagevisende stedord: *Han vaskede sig*

relativ: På dansk *henførende*. I sætningen *han hørte alt hvad der blev sagt* er *hvad* et relativt pronomen, et henførende stedord.

singularis: På dansk ental. Substantivet *hus* er singularis.

subjekt: På dansk *grundled*. Det led i en sætning som sætningens indhold drejer sig om. Findes ved at spørge med *hvad* eller *hvem* plus verbet: *Han slog hende. Elefanter er store. Blomsterne dufter.* (Hvem slog? Hvem er store? Hvad dufter?)

subjektsprædikativ: På dansk *omsagnsled* til *grundled*. Det led der beskriver eller navngiver subjektet. Forekommer efter verber som *være*, *blive*, *hedde*, kaldes der udtrykker lighed mellem subjekt og prædikat. I *Min far er gartner* er *min far* og *gartner* samme person.

superlativ: På dansk 3. grad af tillægsord eller *biord*. *Længst* er superlativ af adjektivet *lang*; *oftest* er superlativ af *ofte*.

tempus: På dansk (grammatisk) tid, dvs. *datid*, *nutid* og *fremtid*.

transitiv: Et transitivt verbum har objekt. I sætningen *Han skrev et brev* er *skrev* transitivt. Det har objektet *et brev*. Sammenlign intransitivt.

verbal: På dansk *udsagnsled*. Det led i en sætning der betegner at der sker noget eller gøres noget, eller som oplyser om subjektet. Et verbal kan bestå af flere verber. Man kan sætte *jeg* foran: *Han slog hende. Træet vokser. Børnene blev lagt i seng. Alle var i arbejde. Han skulle aldrig have gjort det.*

verbum: På dansk *udsagnsord*. Et ord der beskriver en handling, erfaring eller tilstand: *Han arbejder. Hun bliver overrasket. De var glade.*

Register

- abstrakt 6
- adjektiv **10f**, 20, 21
- adverbial **37**, 43, 52
- adverbium **12f**
- aktiv 20, **22f**
- analysetegn **39**
- appellativ **6f**
- apposition **37f**, **56**, 58
 - bestemmende **38**, 54
 - parentetisk **37f**, 54, 58
- bestemmende apposition **38**, 54
- bestemmende relativsætning **43f**, 55, 58
- bestemt form af substantiver 7f
- biled, se *adverbial*
- biord, se *adverbium*
- bisætning, se *ledsætning*
- blive-passiv 23
- datid, se *præteritum*
- direkte objekt **34**, 41, 53
- egentligt subjekt **34**, 42
- ejestedord, se *possesivt pronomen*
- ental, se *singularis*
- flertal, se *pluralis*
- foreløbigt subjekt **33f**, 42
- forholdsord, se *præposition*
- fremtid, se *futurum*
- futurum 25, **30f**
- fælleskøn 8
- førmotid, se *perfektum*
- førdatid, se *pluskvamperfektum*
- genstandsled, se *direkte objekt*
- gradbøjning **11**, 12
- grundform, se *positiv*
- grundled, se *subjekt*
- helsætning **47**, 55
- henførende stedord, se *relativt pronomen*
- hensynsled, se *indirekte objekt*
- hjelpeverbium **27f**, 29, 52
- hovedsætning **46**, 48, 54
- hovedverbium **27f**, 29, 52
- hypotese 30
- indirekte objekt **35**
- indirekte spørgesætning **46**
- infinitiv **9**, 26, 31
- interrogativt pronomen **14**
- intetkøn 8
- intransitivt verbium **17f**, 27, 29
- komma 37, 41, 45, 53, **57f**
- komparativ 11
- kongruens **11**, 13
- konjunktion **43**, **49f**, 55
 - sideordnende **49f**, 55
 - underordnende 43, 48, 55
- konkret 7
- ledsætning **40f**, 48, 54, 57
- ligefrem ordstilling **52**
- modalverbium **19**, 24, 26, 28, 29f
- mådesudsagnsord, se *modalverbium*
- navnemåde, se *infinitiv*
- navnetillæg, se *apposition*
- nutid, se *præsens*
- objekt
 - direkte **34**, 41
 - indirekte **35**
- objektsprædikat **36f**
- omsagnsled, se *prædikat*
- omvendt ordstilling **52**
- ordklasser **6f**
- ordstilling **52f**
 - ligefrem 52
 - omvendt 52
- overordnet sætning **48f**

- parentetisk apposition **37f**, 56, 58
 parentetisk relativsætning **45**, 55, 58
 participium **20f**
 perfektum **21**, 27, 29
 præsens **20**
 præteritum **21**, 27, 29
 passiv **22f**
 blive-passiv **23**
 s-passiv **23**
 perfektum **26f**
 perfektum participium **21**, 27, 29
 periode **47**
 personligt pronomen **13**
 pluralis **8**
 pluskvamperfektum **28**
 positiv **11**
 possessivt pronomen **15**
 pronomen **13f**, 44, 46
 interrogativt **14**
 personligt **13**
 possessivt **15**
 refleksivt **18f**
 relativt **14**, 44
 proprium **6**, 7
 prædikativ **36f**, 42
 præposition **15f**
 præpositionens styrelse **15f**, 53
 præpositionsled **15f**, 22, 37
 præsens **9**, **24f**, 30
 præsens participium **20**
 præteritum **9**, **25f**
 præteritum participium **21**, 27, 29
 punktum **56**
 refleksivt pronomen **18f**
 refleksivt verbum **18f**
 regelmæssigt verbum **25f**
 relativsætning **43f**, 45, 55, 58
 bestemmende **45**, 55, 58
 parentetisk **45**, 55, 58
 relativt pronomen **14**, 44
 sammensat verbal **27**, 29, 32, 52
 sideordnede sætninger **49f**, 57
 sideordnende konjunktion **50f**, 55
 simpelt verbal **32**
 singularis **8**
 s-passiv **23**
 spørgende stedord, se *interrogativt pronomen*
 stedord, se *pronomen*
 styrelse for en præposition **15f**, 53
 stærkt verbum **25f**
 subjekt **33f**, 36, 41
 subjektsprædikativ **36**
 substantiv **6f**
 superlativ **11**
 svagt verbum **25f**
 sætning **32**, **40**, 48
 sætningsanalyse **39**, 57
 sætningsled **32f**
 sætningstyper **40f**, 54f
 tegnsætning **54f**
 ved ledsætninger **57**
 ved relativsætninger **45**, 58
 tempus **24f**
 tilbagevisende stedord, se *refleksivt pronomen*
 tillægsform, se *participium*
 tillægsord, se *adjektiv*
 transitivt verbum **17f**, 22, 27, 29
 ubestemt form af substantiv **7**
 udsagnsled, se *verbal*
 udsagnsord, se *verbum*
 underordnende konjunktion **43**, **49**, 55
 underordnet sætning **48f**
 uregelmæssigt verbum **25f**
 verbal **27f**, **32f**
 sammensat **27f**, 29, 32, 52
 simpelt **32**
 verbum **8f**, **17f**
 intransitivt **17f**, 27, 29
 refleksivt **18f**
 stærkt/uregelmæssigt **25f**
 svagt/regelmæssigt **25f**
 transitivt **17f**, 22, 27, 29